

Giv dine grise en god start på friland

Inspiration og erfaringer fra dine kollegaer

Af Sarah-Lina Aagaard Schild, Marie Lund Buus, Malene Myllerup, og Michael Groes Christiansen, SEGES Innovation

Fravænning af en tungere gris betaler sig. Modelberegninger viser, at fravænning af en 17 kg gris frem for en 16 kg gris ved samme fravænningsalder giver en fortjeneste på 10,80 kr. pr. gris.

Nem adgang til rent foder og vand er en forudsætning, for at optimere grisenes foderoptag og dermed tilvækst. Med nem adgang menes: lav kant på foderstation og drikkekar, flere æde- og drikkepladser, kort distance mellem hytte, foder og vand.

Tilvækst og fravænningsvægt varierer meget imellem bedrifter

Hvor godt grisene kommer fra start i faremarken, varierer meget fra bedrift til bedrift, hvilket afspejles i variationen i både tilvækst og fravænningsvægt. En del af forklaringen skal naturligvis findes i fravænningsalderen, men en stor del skyldes de managementrutiner, der er i faremarken for at få pattegrisene til at æde supplerende foder.

Rutinerne omkring fodring af pattegrise varierer imellem bedrifter. Derfor har vi samlet erfaringer fra en bred vifte af økologiske grisebedrifter. Som en af de interviewede udtrykte det, så er en ekstra indsats for at øge pattegrisenes foderoptag, og dermed tilvækst i faremarken, en "lavthængende frugt". Des større (og/eller ældre) grisene er ved fravænning, des mere robuste er de, når de sættes på stald. Et knæk i produktivitet er uundgåeligt, når grisene fravænnenes og flyttes på stald, men større og mere robuste grise vil typisk opleve et mindre knæk i produktivitet og hurtigere komme sig over miljøskiftet. Kataloget har fokus på management og fodring af pattegrise i faremarken.

Interviews med 10 økologiske griseproducenter vedr. deres rutiner omkring fodring af pattegrisene ligger til grund for denne artikel. Hos 5 af de 10 bedrifter blev interviewet gennemført under eller efterfulgt af en tur i faremarken. Under interviewet blev der lagt vægt på udformning og placering af foderstationer til pattegrisene, antal farefolde pr foderstation til pattegrise, pattegrisenes adgang til vand samt udformning af drikkekar, rutiner omkring opstart af fodring af pattegrise, mængde tildelt pattegrisefoder samt rutiner omkring hygiejne af foderstationer og drikkekar.

Foderstation - placering og udformning er afgørende

Ved valg af foderstation er det relevant at overveje:

- højden af kanten på truget (den skal være lav nok til at også de mindste grise kan nå foderet)
- antal ædepladser (det skal være muligt for flere grise at æde samtidig)
- mængden af foder, som foderstationen kan rumme (det letter arbejdsbyrden, hvis foderstationerne til de ældre grise kan indeholde mere foder)

Udformning af foderstation

Pattegrisene i faremarken fodres med mange forskellige foderstationer. Nedenfor i billedkarrusellen er vist nogle eksempler.

Foto: Lene Thomsen

Foderstation til pattegrise. Stationen er afskærmet, så søerne ikke kan komme til pattegrisenes foder. Ideel til arealer, hvor der ikke er en kørevej, som automaten kan stå på.

Afskærmning af foderstationer

Afskærmning af pattegrisenes foderstation har generelt til formål at begrænse foderspild forårsaget af f.eks. nedbør og fugle. Der findes forskellige måder at afskærme foderstationerne på.

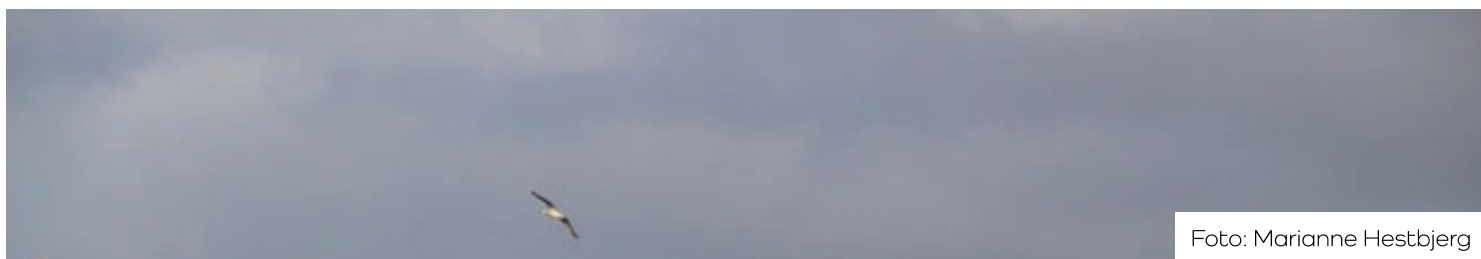

Foto: Marianne Hestbjerg

Fugle, bl.a. måger, er en kilde til foderspild og i faremarken kan pattegrisefoderet være en kilde der tiltrækker dem.

Når du vælger afskærmning til foderstationerne er det vigtigt at overveje, hvilke konsekvenser afskærmningen kan have på pattegrisenes opstart på foderet. Særligt de yngste grise kan være uvillige til at opsøge foderet, hvis der er en dyb overdækning hen over foderstationen. Det kan have betydning for, hvor hurtigt grisene opsøger foderet.

Nedenfor i billedkarrusellen er nogle eksempler på foderstationer med afskærmning.

Foto: Sarah-Lina Aagaard Schild

Foderstation afskærmet mod fugle og regn så foderspild mindskes.

Sørg for en god hygiejne i foderstationerne

En god foderhygiejne er vigtig. Det skal derfor være let for medarbejderne både at påfylde foder og rense foderstationen, så der opretholdes en god hygiejne omkring fodringen af pattegrisene. Der bør altid være adgang til frisk og attraktivt foder. Af hensyn til hygiejnen er det også vigtigt, at grisene æder op og at foderstationen tømmes helt for foder regelmæssigt.

Foderoptaget hos pattegrisene varierer meget fra bedrift til bedrift. Hvor mange kg/L foder en foderstation skal kunne rumme er et temperamentsspørgsmål og derfor besætningsafhængigt.

Hvor meget foder foderstationen skal kunne rumme afhænger blandt andet af:

- de managementrutiner, der ellers er i faremarken
- hvor mange folde der skal deles om en foderstation
- hvor ofte man ønsker at fylde foder op
- hvor let det er at fylde foder på.

Bedrifterne i denne undersøgelse udfodrer alt fra flere gange daglig til få gange ugentligt, når grisene begynder at indtage større mængder foder.

Foto: Sarah-Lina Agaard Schild

Et låg i toppen af foderafskærmningen sikrer nem påfyldning af foder til grisene.

Tiltag for at få grisene til foderet

Pattegrisene skal gerne hurtigt i gang med at æde suppleringsfoder for at opnå en god tilvækst. Jakob Gammelgaard har et stort fokus på netop det, og i videoen herunder fortæller han om, hvad han gør for at få pattegrisene i gang med suppleringsfoder.

Vandkar - placering og udformning er afgørende

Pattegrise skal i følge lovgivningen have fri adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde [1]. Adgangen til vand er samtidig vigtig for at sikre pattegrisene et godt foderoptag.

- Jeg plejer at sammenligne pattegrisefoder uden vandtildeling med at spise havregryn uden mælk – hvem har lyst til det?

Producent i denne undersøgelse

Nem adgang til frisk vand er afgørende, hvis man vil optimere pattegrisenes foderoptag. Grisene får dækket en stor del af deres væskebehov via mælkeoptag de første uger af diegivningsperioden. Det gælder dog kun ved en so med en gennemsnitlig mælkeydelse eller derover. De grise, der ikke får nok mælk ved soen har behov for både supplerende væske og foder tidligt i diegivningsperioden. Man bør derfor sikre, at også små grise har nem adgang til både vand og foder. Derudover er det sandsynligt, at de større grise vil indtage mere foder, hvis der er let adgang til både vand og foder. Forsøg med indendørs grise har vist, at grise med øget vandoptag også optager mere foder [2]. Derfor giver det god mening at give pattegrisene nem adgang til vand, så de motiveres til at drikke mere.

I indendørs produktion har man lavet forsøg for at undersøge, hvordan grisenes vandbehov ændres igennem vækstperioden (tabel 1). [3]

Dyregruppe	Vandbehov l/dag (inkl. somælk)
Pattegrise indtil 14 kg	1-5
Fravænnede grise, 15-45 kg	4-8

Vand har bl.a. betydning for foderets passage gennem tarmen, opretholdelse af elektrolytbalancen, er med til at smøre leddene samt regulering af kropstemperatur. Drikkevand eller somælk skal erstatte den mængde væske, som udskilles med gødning og urin samt ved fordampning [3].

Grise stimulerer hinanden til både at æde og drikke, det er derfor en fordel, at grise både kan æde og drikke i nærheden af soen og hinanden. Som for foderstationerne er det vigtigt, at vandkarrene er lettilgængelige og

passer til grisenes størrelse, så det er let at drikke og de ikke træder op i karret. For at sikre opretholdelsen af en god hygiejne skal vandkarret være let at rengøre.

Foto: Sarah-Lina Aagaard Schild

Vandkar med lav kant, hvor højt vandspejl sikrer at også de mindste grise har nem adgang til frisk drikkevand.

Foto: Sarah-Lina Aagaard Schild

Vandkar der kan monteres på siden af pattegrisenes foderstation. Der er skåret et hul i siden af karret for at sikre grisene let adgang til et vandspejl. Vandkarret på billedet var ikke i brug, og fremstår derfor tomt.

Øvrige management tiltag, der sikrer en god start

Godt management, som f.eks. opsyn med at vaccinationsprogrammet overholdes, er ud over et godt overblik over foder- og vandtildeling til pattegrisene, en forudsætning for, at grisene kommer godt fra start. Overordnet er det vigtigt at udvise rettidig omhu.

En god halmmåtte og gode termiske forhold i farehytten allerede inden soen farer, er bare et par af de ting, som det kan være godt at have fokus på. Derudover bør man holde øje med dyrene for at fange tidlige tegn på mistrivsel. Spottes tegnene tidligt, er det ofte muligt at rette op på begyndende udfordringer og herved opretholde grisenes trivsel.

Hør Celine Boysen fra Bovbjerg Økologi fortælle om, hvilke managementtiltag, som hun har fokus på, i videoen herunder.

Økonomi, vækstpotentiale og klimaaftryk taler for en høj fravænningsvægt

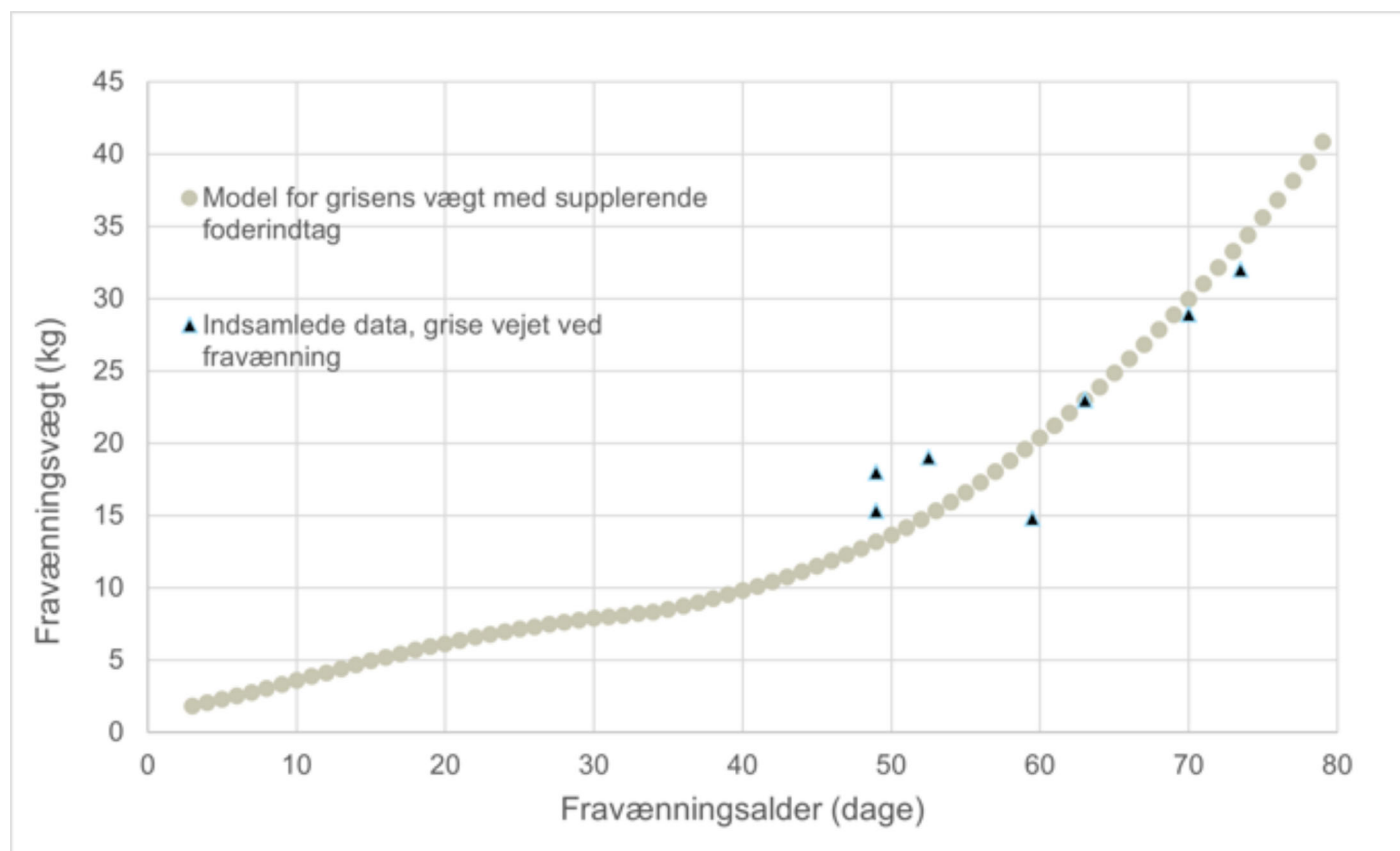
Ved at øge fravænningsvægten af smågrisene kan du opnå en positiv effekt på både økonomi og klimaaftryk.

Se beregningerne bag, og hvilken effekt du potentielt kan opnå ved at klikke på bjælkerne herunder.

Grisenes vækstpotentiale - baseret på modellering

Den potentielle (modellerede) fravænningsvægt ved en given fravænningsalder er vist i figur 1.

Besætningernes fravænningsvægt er angivet som blå trekanter. Der er tale om et øjebliksbillede dvs. en vejning pr. bedrift, og der kan ikke tages højde for årstidsvariation.

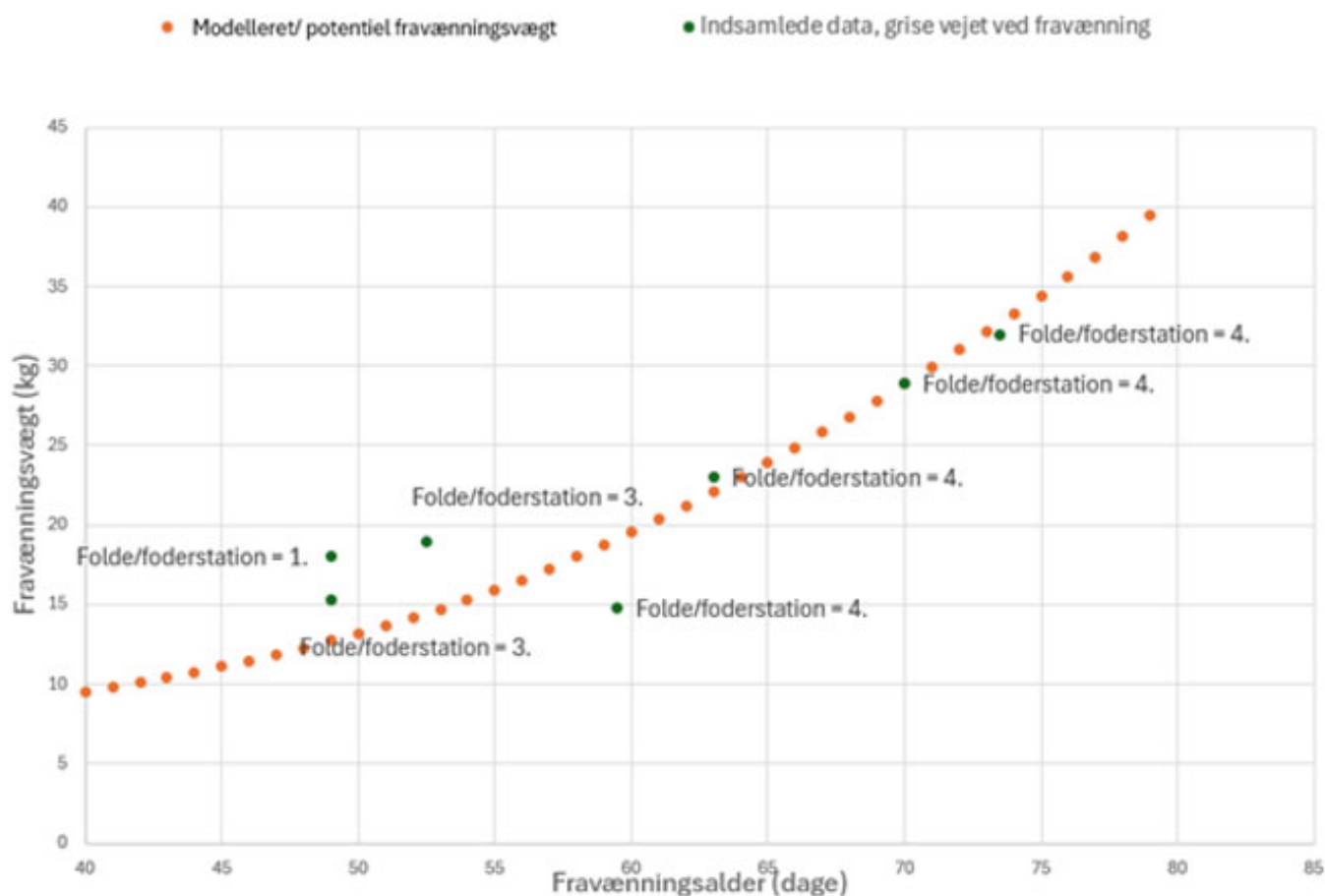

Figur 1. Forventning til fravænningsvægt i forhold til fravænningsalder, holdt op imod bedriftsresultater.

Fravænningsvægt og -alder for nogle bedrifter ligger som det ses af figuren på kurven, mens andre afviger. F.eks. ligger en bedrift med en fravænningsvægt på 4,2 kg/gris højere end det forventede ved 49 dage. Det kan skyldes flere faktorer, det er dog påfaldende, at bedriften er den eneste med både en foderstation og et vandkar til pattegrisene pr. farefold, hvilket kan være en del af forklaringen på den højere fravænningsvægt. Der ligger også en bedrift under kurven, hvor fravænningsvægten er ca. 6 kg lavere end den modellerede vægt ved samme alder. Grunden hertil er formodentlig, at data fra denne besætning er indsamlet om vinteren, og der på det tidspunkt var meget mudder i faremarken. Det kan have gjort, at pattegrisene opholdt sig mere i hytten og/eller, at de har haft sværere ved at komme til foderet end normalt, hvilket har resulteret i et lavere foderoptag og dermed lavere fravænningsvægt.

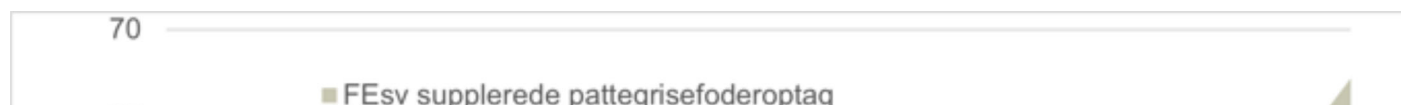
En del besætninger, som fravænner omkring 50 dage, har en højere fravænningsvægt end det modellerede (stiplet linje i figur 2). Disse besætninger har det til fælles, at de har færre farefolde pr. foderstation til pattegrisene, end de øvrige. Det giver grisene lettere adgang til foderet og kortere afstand mellem farehytte og foderstation. Bedriften angivet med 1 fold/foderstation understøtter det udsagn, da grisene vejede ca. 5

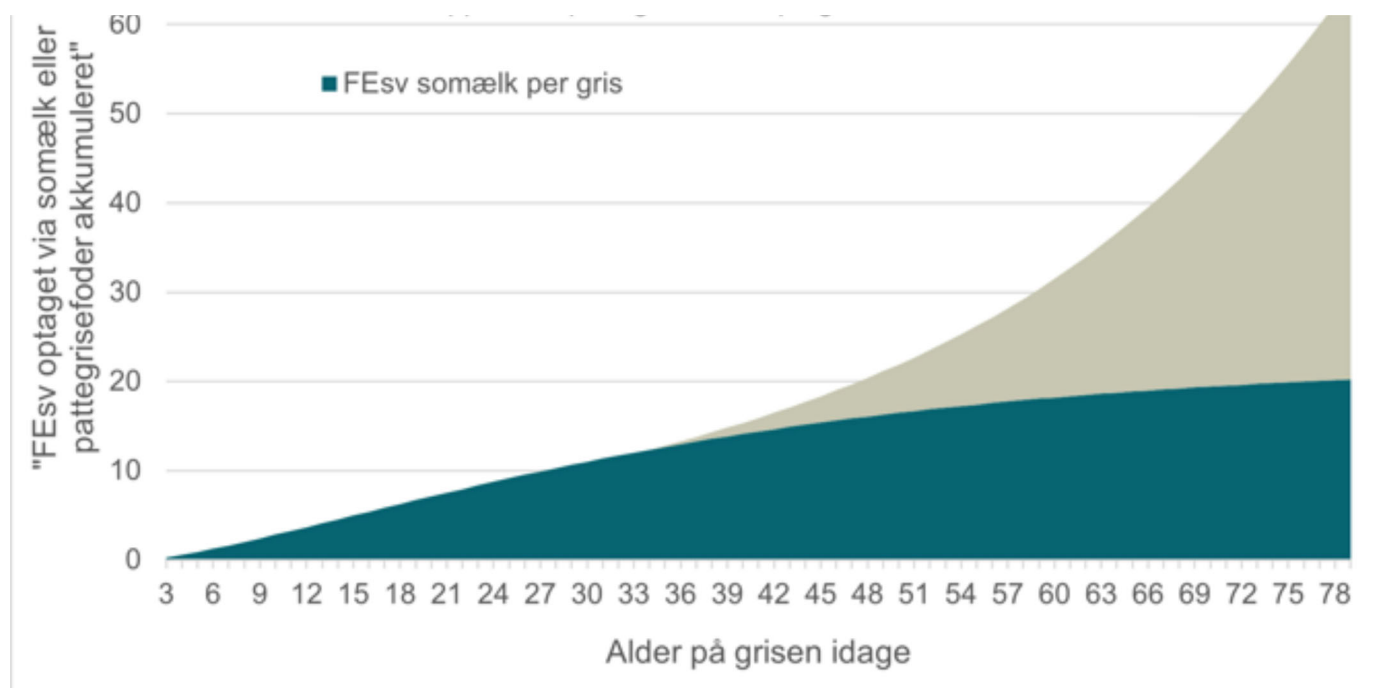
og foderstation. Beregningen giver med 1 folde/foderstation understøtter det udsagn, at grisene vejede ca. 5 kg mere ved fravænnning end det modellerede. Forklaringen ligger formodentlig i pattegrisenes foderoptag. Grisene blev tildelt ca. 15 FEsV/pattegris i supplerende foder mod de 5 FEsV/pattegris, som modellen antager de æder ved den alder.

Figur 2. Sammenhæng mellem grisens vægt og fravænningsalder samt oplysninger om antal folde pr foderstation på interviewede bedrifter.

Supplerende fodring på friland er vigtigt, hvilket også fremgår af figur 3, som viser, at pattegrisene fra dag 35 og frem til fravænnning indtager stigende mængder foder. Af figuren ses, at soens mælkeydelse fra omkring dag 35 ikke er tilstrækkelig til at dække grisenes energibehov, og derfor er der behov for supplerende fodring. Ved en fravænningsalder omkring 50 dage forventes ca. 23 % af grisens samlede energioptag at stamme fra supplerende foder. Ved 70 dages fravænnning udgør andelen ca. 68 %.

Figur 3. Figuren viser pattegrises indtag af somælk og foder. Foderoptaget er opdelt i somælk, som udgør grisenes primære foderkilde i starten af diegivningsperioden, og supplerende foder, som udgør en betydelig del allerede omkring dag 50. Det gennemsnitlige samlede foderoptag pr pattegris er modelleret.

Modelberegningerne understreger vigtigheden af supplerende fodertildeling, når grise holdes på friland. Som forventet viser beregningerne, at den supplerende fodring har stigende betydning desto højere fravænningsalder, der praktiseres.

At pattegrisene ikke optager supplerende foder af betydning før dag 35 er også fundet i danske forsøg gennemført i konventionelle indendørs besætninger [4]. Det er dog vigtigt at huske, at figuren ovenfor viser det modellerede foderoptag for en gennemsnitsgris, som bor ved en so med en gennemsnitlig mælkeydelse. Der findes søer med en ringere mælkeydelse, og for at grisene ved denne so skal opretholde en acceptabel tilvækst, vil de have behov for supplerende foderoptag tidligere end grisene hos den gennemsnitlige so.

Økonomisk gevinst ved højere fravænningsvægt

Den økonomiske gevinst ved at øge fravænningsvægten ved en given alder med 1 kg er vist i eksemplet herunder. Der er taget udgangspunkt i det økologiske grundlag for den beregnede smågrisenotering 2025 [5].

I beregningerne er der forudsat, at en pattegris skal bruge 1,5 FEsv til at vokse 1 kg, fra 16-17 kg.

Udregning for 1 kg øget fravænningsvægt fra 16-17 kg:

Grisens basale vedligehold i FEsv/dag ved 16 kg = 0,04 * 16 kg 0,75 = 0,32 FEsv/dag

Omregning til vedligehold i FEsv/kg tilvækst = 0,32 FEsv/dag / 0,575 kg tilvækst/dag = 0,56 FEsv/kg tilvækst ved 16 kg vægt.

Der går således ca.: 1,5 FEsv - 0,56 FEsv = 0,94 FEsv til et kg ekstra aflejret tilvækst ved en levendevægt på 16 kg, når det antages, at grisens basale vedligehold er det samme, dvs. det ekstra foderoptag ubeskåret går til at aflejre fedt og protein.

I de videre beregninger antages det derfor, at 1 kg vægtforøgelse koster 0,94 FEsv/kg tilvækst i faremarken. Tabel 2 angiver forventningerne til den daglige tilvækst og FEsv/kg tilvækst for smågrise (på stald) for hhv. en vækstperiode på 16-30 kg og 17-30 kg.

	16-30 kg	17-30 kg	Forskel 17 versus 16 kg
Vægt ind, kg	16	17	1
Vægt ud, kg	30	30	0
Daglig tilvækst, g	616	630	14
FEsv/kg tilvækst	2,03	2,04	0,008
Dage til rengøring	3	3	0
Døde i smågriseperioden, %	2,40	2,40	0
Foderdage pr solgte gris	22,7	20,6	-2,09
Stalddage i alt	26,36	24,22	-2,14
Samlet FEsv	28,4	26,5	-1,92

[5]

Foderpriserne for pattegrisefoder til faremarken er højere end det foder, som bruges efter fravænnning. Foderpriserne anvendt i de videre økonomiberegninger ses herunder.

Foderpris i faremark til pattegrise 4,21kr./FEsv

Pris for smågrisefoder til fravænnning 3,84 kr./FEsv

Tabel 3 angiver omkostningerne ved et ændret antal stalddage indtil 30 kg, som følge af en 1 kg tungere gris ved indsætning (17 kg indsættelsesvægt i stedet for 16 kg). Det er den samlede ændring, når grisen indsættes i smågrisestalden ved hhv. 16 kg og 17 kg og holdes indtil 30 kg, som er angivet. Øgede omkostninger er angivet med positivt fortegn og besparelser med negativt.

Tabel 3 Omkostningskalkule på at kunne indsætte en økologisk smågris 1 kg tungere i smågrisestalden ved

Tabel 3. Omkostningskalkule på at kunne indsætte en økologisk smågris 1 kg tungere i smågrisealden ved salg ved 30 kg. Baseret på den beregnede økologiske smågrisenotering primo 2025, men korrektioner for 1 kg øget vægt ved indsætning.

		16-30 kg	17-30 kg	Forskel 17 versus 16 kg
	Frav. vægt kg/gris	16	17	1
	Ekstra foderomkostning mark			3,8
I smågrisealden				
Foderomkostning stald		110,5	103,0	-7,5
Øvrige Stykomkostninger				
Salg af gødning		-2,16	-2,01	0,15
	Vand	0,45	0,42	-0,03
	Kapacitetsomkostninger	57,7	53,0	-4,69
	Kapitalomkostninger	30,74	28,2	-2,50
Netto kr. per gris		-10,8		

Det koster ca. 3,8 kr. pr. fravænnet gris at øge dens fravænningsvægt i marken via øget foderforbrug.

Til gengæld spares der ca. 7,5 kr. pr gris i foderomkostning i smågrisealden.

De store poster ved at kunne spare ca. 2 stalddage pr. indsat gris ved 17 kg i stedet for 16 kg er på ca. 4,7 kr. pr. smågris i kapacitetsomkostninger og ca. 2,5 [kr.pr \(http://kr.pr\)](http://kr.pr). gris i kapitalomkostninger.

Økologisk staldgødning kan give et mindre afkast og her tabes ca. 0,15 kr. pr. smågris ved at indsætte grisene 1 kg tungere. Til gengæld spares lidt på vandudgifter.

Samlet set vurderes det, at der er en gevinst/omkostningsbesparelse på ca. 10,8 kr. pr. smågris ved at indsætte grisene 1 kg tungere, men med samme fravænningsalder.

Klimaaftryk relateret til højere fravænningsvægt

Klimaaftrykket fra den økologiske husdyrproduktion kan beregnet på mange forskellige måder. I en rapport, udarbejdet af Aarhus Universitet, er der beregnet et klimaaftryk fra økologiske pattegrise, smågrise og slagtegrise [6], som viser at 2/3 af den samlede udledning af klimagasser stammer fra foderproduktionen. Det næststørste bidrag er metanudledning, der primært stammer fra gødningslagrene men også fra dyrenes omsætning af foder. Gødningsafsætning på mark har et lavere klimaaftryk sammenlignet med de gyllebaserede systemer [7]. En god start på friland, dvs. en højere fravænningsvægt ved samme fravænningsalder, medfører kortere ophold på stald og dermed et lavere klimaaftryk.

Foderet udgår som sagt en stor del af klimaaftrykket i den økologiske griseproduktion. Ønsker man at gøre en ekstra indsats for at mindske bedriftens klimaaftryk, kan man finde inspiration i kataloget [Klimavirkemidler i økologisk landbrug \(/temaer/oekologiens-virkemiddelkatalog/\)](/temaer/oekologiens-virkemiddelkatalog/) [8].

Konklusion

Det lønner sig at optimere foderoptaget, da en højere fravænningsvægt medfører økonomiske besparelser. Økonomien i at øge fravænningsvægten med 1 kg, fra 16 til 17 kg, ved samme fravænningsalder løber op i en nettogevinst på ca. 11 kr./gris ved salg ved 30 kg. Derudover vil en tungere gris ved fravænnning alt andet lige være mere robust efter fravænnning.

Tildeling af foder og vand til pattegrisene kan løses på mange måder, dog skal hygiejnen være i orden. Der er også andre tiltag, der kan være med til at sikre grisene den bedst mulige start på friland.

Foderstationer bør udformes med en lav kant og flest mulige ædepladser, så de mindste grise får nem adgang til foderet, og grisene har mulighed for at æde sammen. Pattegrisenes foderstation kan med fordel sættes tæt på soens foder, da særligt soens ædeadfærd kan motivere pattegrisene til at æde. Jo færre folde en foderstation skal servicere des kortere afstand vil der være mellem foder og hytte.

Alle grise – også de mindste – skal nemt kunne nå vandspejlet i drikkekarret, uanset, om de har adgang til vand via soens eller deres eget vandkar. Der gælder det samme som for foderstationen at kanten på vandkarret skal være lavt, og at vandkarret gerne skal servicere færrest mulige folde for at sikre at vandet er tæt på grisenes foder og hytte.

Referencer

[1]	Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion januar 2025, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri Landbrugsstyrelsen
[2]	Water nipples or water bowls for weaned piglets: Effect on water intake, performance, and plasma osmolality 2011, K. E. Bøe og O. Kjelvik
[3]	Grisenes vandbehov 2010, Landbrug og Fødevarer Sektor for Gris
[4]	Foderstrategien til pattegrise påvirker tilvæksten mere end fravænningsalderen, Meddelelse nr. 1240, 2021 fra SEGES
[5]	Grundlag for den beregnede notering for økologiske smågrise – september 2025, SEGES Innovation
[6]	Klima- og miljøpåvirkningen ved produktion af økologisk grisekød – år 2010 og 2020 februar 2022, Aarhus Universitet
[7]	Kapital 1 Normtal for husdyrgødning 2024/2025, Aarhus Universitet
[8]	Klimavirkemidler i økologisk griseproduktion 2025, Innovationscenter for Økologisk Landbrug

Måske er du også interesseret i

16.12.2025

Forspiret korn til økologisk fjerkræ og grise

Forspiret korn kan være et godt supplement til traditionelt grovfoder.

10.12.2025

Undgå foderspild hos smågrise og slagtegrise

Foderspild belaster både produktionsøkonomien og klimaet.

11.12.2025

Grovfoder til øko- og frilandsgrise

Gode råd til, hvordan du bedst får succes med grovfoder til dine økologiske og frilandsgrise.

16.12.2025

Arbejdsmiljø: Sådan sikrer du sunde og attraktive arbejdspladser på din økologiske grisebedrift

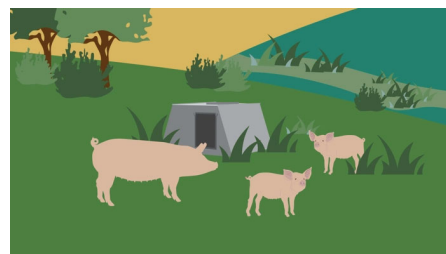
Nøglen til glade og stabile medarbejdere er et godt og sikkert arbejdsmiljø.

16.12.2025

Budgetkalkuler for økologisk landbrug

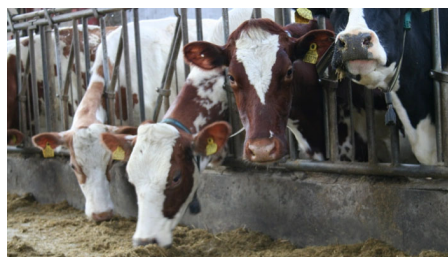
Brug budgetkalkulerne og få et realistisk billede af produktionsøkonomien.

05.11.2025

Klimavirkemidler i økologisk griseproduktion

Optimeret fodring og bedre gødningshåndtering er nogle af de muligheder, du har for at...

18.07.2025

Ensilerings- og konserveringsmidler til øko-foder og drikkevand - sådan må de bruges

Økologiske landmænd må gerne bruge syre til konservering herunder...

04.07.2025

Græs skal spille større rolle i søers fodring

Projekt vil afdække foderværdien af fosfor i kløvergræs til grise. Det kan...

30.06.2025

Træer kan give foder til grise

Nye undersøgelser viser bl.a., at grøn biomasse fra træer kan ensileres og bruges som...

23.06.2025

Sådan reducerer du halebid hos øko-grise

Udfør daglige tilsyn og reager ved de første tegn på ubalance hos grisene.

11.06.2025

Strategier til at sænke sodødeligheden

Sodødeligheden i danske, økologiske besætninger ligger på 9,6 procent. Oplever du en...

28.05.2025

Nyt
beslutningsstøtteværktøj:
Afgræsningsprognose til
drægtige søer

Græsmanagement skal på
dagsordenen hos de økologiske
griseproducenter. Foreløbige...

Kontakt

Sarah-Lina Aagaard Schild

Specialkonsulent

+45 28 30 49 39

sali@icoel.dk

Marie Lund Buus

Konsulent

+45 21 64 57 71

malb@icoel.dk